

วิธีคิดและการเปรียบเทียบนัยผู้หญิงในคร่าว ซอ
Methods of Thinking and Metaphors of Women in Khrao Sor Poems

อภิชาติ เนตรทิพย์¹

Apichat Nettiip

สุพรรณ ทองคล้าย²

Suphan Thongkloy

Corresponding Author E-mail: opey_love@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิธีคิดและการเปรียบเทียบนัยผู้หญิงใน คร่าว ซอ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากคร่าวใช้ของกวีพื้นบ้านและบทซอล่องน่านของพ่อครูคำผาย นู๋ปิง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้าน-ขับซอ) ประจำปี พ.ศ. 2538 โดยศึกษาจากบทกวีที่ถ่ายทอดออกมาจากบทกวี และคำร้องที่ถ่ายทอดออกมาในซอล่องน่าน ทั้งคร่าวใช้และบทซอล่องน่าน

ผลการวิจัยพบว่า นัยการเปรียบเทียบของกวีนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกับค่านิยมและคตินิยมของคนล้านนาในการมองผู้หญิงอันเป็นที่รักของตน โดยกวีนำมาเปรียบกับธรรมชาติ ความเชื่อ ศาสนา สรรพสิ่ง และความสัมพันธ์ในสังคม สร้างภาพให้ผู้หญิงมีความงดงามบอบบางน่าทะนุถนอม จึงเลือกที่จะนำเอาสตรีไปเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความงามตามคตินิยมของล้านนา กวีกล่าวถึงผู้หญิงด้วยการเปรียบกับสิ่งที่อยู่รอบตัว ชี้ให้เห็นถึงนัยที่แฝงสะท้อนให้เห็นถึงสภาพธรรมชาติ เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพความงามทางกายทั้งผิวพรรณ ผม ดวงตา แขน รูปร่าง หรือกล่าวโดยรวมเป็นความงามในพระพุทธศาสนาที่ถือว่าความงามอย่างนางวิสาขาเป็นแบบอย่างของความงาม เรียกว่า เบลูจกัลยาณี ชาวล้านนาถือคติความงามของหญิงสาวตามอย่างของนางวิสาขาทั้งยังต้องมีความงามทั้งความงามภายในและความงามภายนอก วิธีชีวิตที่ยังคงเกี่ยวพันกับการถักทอใช้วัสดุในการถักทอเพื่อบ่งบอกความงามหรือสถานภาพ บทบาทหน้าที่ของผู้หญิงในสังคมทั้งแม่และน้อง ทั้งนี้คำเปรียบของกวีชี้ให้เห็นความงามของผู้หญิงที่ไม่เพียงแต่มองทางกายเท่านั้น หากแต่มองทางด้านคุณสมบัติของการเป็นแม่เรือนที่ดีคุณงามแก้วหรืออุจพระนางมัทรีอีกด้วย

คำสำคัญ: ผู้หญิง, นัยเปรียบเทียบ, คร่าว, ซอ

Abstract

The objective of this qualitative research was to study the thinking and comparative methodology regarding women in the Khrao, Sor through the work of traditional local poets and the that of the 1995 Thai national performance artist (traditional fiddle) Kampai Nuping. This was accomplished through the extraction of elements of the poetry and the lyrics accompanying the Nan/Lanna Sor, including both the Khrao and the Nan Sor.

The result of this research found that: The poet's comparisons were a product of the Lanna values and ideology of the time in viewing women whom they loved. The poets compared the women to nature, beliefs, religion, and all things and relations in society. They constructed images of women and their fragile nurtured beauty and proposed to compare them to various things in order to show their greatest beauty in accordance with the ideology and values of Lanna. The poets spoke of women through comparison to things around them to reflect the deepest comparisons to nature and their

¹ หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา (การศึกษาเพื่อการพัฒนา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² ภาควิชามนุษยสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

exquisite physical nature, including skin, hair, eyes, arms, and their shape. Taken together, this was beauty in terms of the Buddhist religion, for example, *Ms. Visaka* is considered a model of such beauty, called *benjakaliyani*. The people of Lanna value young women in their conformity to *Ms. Visaka* and her accompanying beauty, both internal and external. The lifestyle which still relates to the materials knitted together to reflect beauty indicate the status and role of women in society, both as mothers and young ladies. Thus, the comparisons of poets continue to show the beauty of women that not only reflects their external beauty, but also the treasures of motherhood and the goodness exemplified by *Ms. Kaew* or *Queen Matree*.

Keywords: Women, Metaphor, Khrao, Sor

บทนำ

ในล้านนามีคำประพันธ์ประเภทหนึ่งที่เป็นวรรณกรรมร้อยกรองในล้านนา มีผู้นิยมแต่งกันด้วย เพราะมีความไพเราะมาก คือคร่าว คร่าวเป็นคำประพันธ์ที่มีการเรียบเรียงถ้อยคำให้เป็นระเบียบและเป็นฉันทลักษณ์ที่ชาวล้านนานิยมใช้มากที่สุด ทั้งนี้คร่าวใช้ ยังเป็นจดหมายที่มีไปมาระหว่างหนุ่มสาวเทียบได้กับเพลงยาวของภาคกลาง ซอ คือ การขับร้องเพลงของล้านนาไทย การนำเอาเพลงมาขับร้องโดยทาง मुखปาฐะเป็นการขับขานหรือการร้องร้อยกรองที่มีฉันทลักษณ์เฉพาะและมีเครื่องดนตรีประกอบโดยมีท่วงทำนองต่าง ๆ แตกต่างกันไป (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2547)

ในขณะที่เดียวกันทั้งคร่าว และซอนี้ก็กลับเป็นเหมือนคำพูดเพื่อใช้ในการสื่อสารกับคนอื่น ๆ เพื่อเล่าเรื่อง ราวต่าง ๆ หรือบันทึกความทรงจำผ่านคำประพันธ์ทั้งสองอย่างนี้ ในคำประพันธ์สองอย่างนี้ยังมีการกล่าวเปรียบหญิงที่ตนเองรักผ่านนัยที่ตนเองยกมาเปรียบหญิงกับธรรมชาติ การกล่าวเปรียบหญิงที่ตนเองรัก โดยผ่านคำเปรียบที่แฝงนัยอยู่ในคำเปรียบนั้นทำให้ผู้อ่าน ผู้ฟังเกิดความประทับใจในขณะที่อ่านหรือฟัง โดยกวีได้นำไปเปรียบกับสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นว่างามการเปรียบเทียบเชิงเปรียบเทียบต่าง ๆ ถูกนำมาใช้ในบทสนทนาการสื่อสารทางวัฒนธรรมเพื่อเน้นแง่มุมของปรากฏการณ์หลายด้าน จากการศึกษาคร่าวใช้ ทั้ง 9 เรื่องของกวีพื้นบ้าน และบทชอล่องน่านของพ่อครูคำผาย นุปีง โดยศึกษาคำเปรียบออกเป็น 4 ประเด็นหลัก 1) การเปรียบนัยผู้หญิงกับธรรมชาติ 2) การเปรียบนัยผู้หญิงกับความเชื่อ/ศาสนา 3) การเปรียบนัยผู้หญิงกับสรรพสิ่ง 4) การเปรียบนัยผู้หญิงกับความสัมพันธ์ในสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิถีคิดและการเปรียบเทียบนัยผู้หญิงใน คร่าว ซอ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารวรรณกรรมล้านนา คร่าว (คร่าวใช้ = จดหมายรัก) เป็นผลงานของกวีชาวบ้านและบทชอล่องน่านของพ่อครูคำผาย นุปีง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้าน-ขับซอ) ประจำปี พ.ศ. 2538 โดยเป็นการศึกษาเชิงเอกสารที่สามารถสำรวจความคิดของกวีชาวบ้านที่วิถีคิดและการเปรียบเทียบนัยผู้หญิงใน คร่าว ซอ โดยศึกษา 20 เรื่อง

การวิเคราะห์ตัวบท ใช้การตีความคำอุปมาจากคร่าว ซอ โดยอ่านจากบทคร่าว และบทชอล่องน่าน โดยวิเคราะห์คำเปรียบจาก คร่าวใช้ และบทชอล่องน่าน โดยศึกษาถึงวิถีคิดและการเปรียบเทียบนัยผู้หญิงใน คร่าว ซอ การเปรียบเทียบจากการเปรียบผู้หญิงกับธรรมชาติของกวี

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาพบว่าวิถีคิดของกวีมักเปรียบเทียบอันเป็นที่รัก แยกออกเป็น 4 ประเด็นหลักดังนี้

1. การเปรียบเทียบผู้หญิงกับธรรมชาติ ในบทคร่ำ และขอ มีการกล่าวเปรียบผู้หญิงกับดอกไม้โดยนำเอาลักษณะต่าง ๆ ของดอกไม้มาเปรียบ

2. การเปรียบเทียบผู้หญิงกับความเชื่อ/ศาสนา ในขณะที่กล่าวถึงความเชื่อที่นำเอาความเชื่อจากเรื่องราวเกี่ยวกับเทพมากล่าวเปรียบสตรีกับนางกนิริซึ่งเป็นอมมนุษย์ที่งดงาม และสัตว์ที่เชื่อว่าเป็นสัตว์มงคลอย่างหงส์ ดังคำเปรียบ แม่กิ่นนารี แม่สร้อยคอหงส์และแม่หงส์คอสร้อยมาเปรียบกับผู้หญิงที่ตนรักนั้น ตีความได้ว่า กวีเปรียบเทียบความงดงามดุจกนิริเพราะเห็นว่าหญิงที่ตนรักมีความงดงามอ่อนช้อยทั้งยังมีคุณค่าดังหงส์ ชี้ให้เห็นว่าสตรีนั้นเป็นผู้ที่มีความงดงามมากดุจมาจากดินแดนสำคัญตามความเชื่อ มีความอ่อนช้อยงดงามและบ่งบอกว่าสตรีอันเป็นที่รักของกวีนั้นเป็นคนที่มีความค่าต่อกวีมาก สะท้อนว่ากวียังนำเอาความงดงามที่เกิดจากจินตนาการมาใช้เพื่อบรรยายรูปร่างของสตรีที่ตนเองรัก และสตรีนั้นงดงามจนทำให้ผู้พบเห็น ตราตรึงใจถึงกับเผลอเผลออยากได้นางผู้นั้นมาเคียงคู่

3. การเปรียบเทียบผู้หญิงกับสรรพสิ่ง แยกได้ 3 ประเด็น ได้แก่

3.1 เปรียบหญิงกับของใช้ ของใช้ในที่นี้เป็นของใช้ที่ใช้กันในครัวเรือน เครื่องมือทำมาหากิน ได้แก่คำเปรียบ แม่เกี่ยวเจือกพัน, แม่สร้อยตำจำ, แม่ชาติขึ้นช้อง ทั้งนี้ในสมัยก่อนนั้นสตรีล้านนามักจะทอผ้าเพื่อใช้ในการตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่มถือว่าเป็นหน้าที่ของสตรีในยุคนั้น กวีได้นำเอาอุปกรณ์ในการถักทอ เช่น กลุ่มคำว่าแม่ก่งสายไหม แม่เขาปั่นพิม แม่ฝ้ายหลงเปี้ย รวมถึงผลผลิตที่เกิดจากการถักทอแล้วนำไปใช้ประโยชน์ในทางพุทธศาสนาตามความเชื่อของล้านนาคือ กลุ่มคำว่าหางตุ๋น

จากคำเปรียบสะท้อนให้เห็นว่าการทอผ้าเป็นเสมือนความสามารถอย่างหนึ่งของสตรีล้านนา ในสมัยก่อนที่ต้องพึ่งพาการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนแล้วยังทอเพื่อใช้ในพิธีกรรม ถวายทานแก่วัด การทอผ้าเป็นของสตรีจึงเป็นเหมือนสิ่งหนึ่งที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกหญิงนั้นมาเป็นคู่ครองของผู้ชายล้านนาโบราณอีกด้วย เมื่อกวีนำเอาวัสดุอุปกรณ์และชิ้นงานของสตรีที่ผ่านการทอผ้าขึ้นมาเปรียบกับสตรีจึงตีความได้ว่า นอกจากจะให้ความสำคัญกับความสามารถหน้าที่ของสตรีในการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนและใช้ในพิธีกรรมแล้วยังเป็นการให้เกียรติแก่ผู้หญิงที่ทำงานหนักในการถักทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนและยกย่องว่าผู้หญิงมีความมานะอดทนที่จะทำให้ฝ้ายที่เป็นปุยถูกปั่นออกมาเป็นเส้นสายแล้วถักทอเป็นเครื่องใช้ด้วย ทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าหญิงย่อมคู่กับชายหรืออาจจะเป็นตัวของกวีเองดั่งเขา (ด้าย) ที่ปั่น (พิน) พิมอีกด้วย

3.2 เปรียบผู้หญิงกับอารมณ์ (ผ้าแพร ผ้าไหม) จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเมืองน่านที่ห้อมล้อมไปด้วยเทือกเขาและภูเขาที่สลับซับซ้อนทำให้อากาศในกลางหุบเขานั้นเย็น ทำให้ในบทขอของพ่อครู คำผาย นุปีง ได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะการแต่งกาย ความนิยมของสตรีที่ใช้เสื้อผ้าอารมณ์เพื่อเป็นของปิดบังห่อหุ้มร่างกายแล้วยังสามารถเป็นเครื่องบ่งบอกถึงฐานะความร่ำรวยและฐานะันดรของผู้สวมใส่ผ้าด้วยทั้งผ้าแพรและผ้าไหมเป็นของที่หายากราคาแพงมีค่า กวีจึงนำเอาแพร ไหม มาประกอบโดยให้รายละเอียดของอารมณ์นั้น คือ สี ลักษณะของผ้าแพรและผ้าไหม ดังกลุ่มคำว่าแม่แพรเนี่ยน

จากกลุ่มคำเกี่ยวกับผ้าแพร ผ้าไหมนี้ กวีเปรียบสตรีกับเส้นไหมและแพร เพื่อชี้ให้เห็นว่าสตรีมีคุณค่ามากและเป็นสตรีที่น่าทะนุถนอม มีความนุ่มนวลดุจเส้นไหมและแพร กวีเปรียบสตรี จากคำเปรียบว่า แม่แพรเนี่ยน ชี้ให้เห็นว่าการแต่งกายของสตรีล้านนานิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีคุณค่า มีราคา ทั้งนี้การแต่งกายของสตรีล้านนานิยมนุ่งผ้าซิ่นที่มีการตกแต่งให้สวยงามตามแบบของชาติพันธุ์ของตนเอง สอดคล้องกับ ทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒนากุล (2551) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับผ้าทอไทลื้อที่มักต่อตีนซิ่น ใช้ผ้าฝ้ายสีเข้มมาต่อ นิยมสีดำ สีครามเข้ม สีเขียว ตีนซิ่นจะเรียบไม่มีลวดลาย อาจมีการตกแต่งในส่วนริมผ้าด้าน

ล่างสุด ใช้แถบปรับขึ้นจากเมืองจินมาเย็บติด หรือใช้ผ้าลายดอกมาถักเพื่อเพิ่มความแข็งแรงของริมผ้าขึ้น โอกาสพิเศษที่ทอด้วยเส้นไหม หรือไหมค้ำจะต่อต้นขึ้นด้วยผ้าพิเศษคือ กำมะหยี่ หรือ ผ้าแพรจีน สีเขียวอ่อน สีม่วง สีฟ้าอ่อน มีการตกแต่งด้วยเลื่อมเงิน เม็ดกลมเล็กๆแบนหรือตอกคูนเป็นลาย ปักตกแต่ง บริเวณส่วนบนและส่วนขอบล่างสุดของตีนขึ้น ดีความได้ว่ากวีเปรียบสตรีกับผ้าไหม ผ้าแพรเนื่องจากมองเห็นคุณค่าของผ้าไหมผ้าแพรที่เป็นผ้าที่มีราคาแพง คุณสมบัติอ่อนนุ่ม บางเบาและมีความนุ่มลื่น ผู้ที่จะครอบครองผ้าไหมได้ย่อมจะเป็นคนที่มีฐานะดีหรือเป็นเจ้านายในคุ้ม ในวังทั้งยังชี้ให้เห็นว่าสตรีนั้นเป็นหญิงที่มีคุณค่าควรแก่การเฝ้าปองมาครอบครองและเป็นหญิงที่มีคุณค่ามางดงามนุ่มนวลทั้งกิริยา วาจา และอาจจะรวมถึงผิวที่โบราณมักเปรียบสตรีที่มีผิวเนียนนุ่มว่าเนื้อแฮ (แพร) อีกด้วย

3.3 เปรียบผู้หญิงกับรัตนชาติอันมีค่า ได้แก่ ทองคำ แก้ว(พลอย)ไพฑูรย์ รัตนชาติที่กวีนำเอามาเปรียบสตรีในบทชอล่องน่านนี้ กวีได้นำเอามาประกอบเพื่อชี้ให้เห็นว่าสตรีมีความงามแวววาว มีค่ามาก หายากและเป็นของที่ควรเฝ้ามาครอบครองนำทะนุถนอมดังของมีค่าที่นำมาเปรียบได้แก่เปรียบกับทองคำ(ล้านนาใช้ คำ) กวีใช้กลุ่มคำที่ชี้ให้เห็นว่าสตรีมีค่ามากดังทองคำ มีผิวเรื่อเรืองเหมือนทองคำและความละเอียดอ่อนของสตรีดังทองคำที่หล่อหลอมมาอย่างดี ทองคำที่ถูกตีแผ่ให้เป็นแผ่น ได้แก่ แม่คำ หลายเต่า คำป็นเงิน แม่คำปู้ไต้ เจ้าแม่ก้อนคำปู้ เจ้าคำเนื้อแหม่ม

กวีมองว่าความผุดผ่องของสตรี กับลักษณะที่สุกปลั่งและบริสุทธิ์ของทองคำนั้นงามดุจเดียวกันเหมือนกับค่านิยมของกวีไทยภาคกลางที่มองว่าผิวสตรีหากจะถือว่างามต้องงามดังทองคำ ทั้งยังเปรียบสตรีกับความมีค่าหรือนำแหวนหงวดังหัวแก้วหัวแหวน สีของแก้วนั้นมีความแวววาวหลายสีและความแวววาวที่ส่องสว่างเมื่อแสงตกกระทบ ดังกลุ่มคำ แม่แก้วยองแหวน แก้วแก่นสองสี แก้วแก่นดวงสีและแม่แสงวิฑูรย์ ซึ่งคำว่าแก้วในบทกวี หมายถึงหินแข็งใสจำพวกเพชรพลอย เมื่อกวีเปรียบผู้หญิงกับแก้วจึงเป็นการยกย่องว่าผู้หญิงที่กวีรักนั้นมีคุณค่าดุจเพชรพลอย ควรค่าแก่การรักษา ทะนุถนอมอย่างยิ่งทั้งยังแฝงความว่ากวีทั้งรักทั้งหวงแหนผู้หญิงที่กวีรักนี้ด้วย

กวีเปรียบผู้หญิงกับของมีค่าดังแก้ว แก้ววิฑูรย์ (ไพฑูรย์) เพื่อชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงที่กวีกล่าวถึงนี้ นอกจากความงามของผิวกายแล้วยังประกอบไปด้วยความงามอย่างมีคุณค่าดุจแก้วมณี ในคร่าวใช้ 9 สำนวน กวีนำเอารัตนชาติที่มีค่าทั้งทองคำ, แก้ว (พลอย) มาเปรียบกับหญิงอันเป็นที่รักกวีเปรียบเทียบโดยรวมโดยนำเอาลักษณะของรัตนชาตินั้นมาเปรียบกับหญิงทั้งความเปล่งปลั่งของทองคำเปรียบกับผิวพรรณที่งดงามของสตรี และยังแฝงนัยว่ากวียกย่องหญิงอันเป็นที่รักนั้นมีคุณค่า เป็นสตรีที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง

กวีมักนำเอารัตนชาติที่มีค่าทั้งทองคำ, แก้ว (พลอย) มาเปรียบกับหญิงอันเป็นที่รักกวีเปรียบเทียบโดยรวมโดยนำเอาลักษณะของรัตนชาตินั้นมาเปรียบกับหญิงทั้งความเปล่งปลั่งของทองคำเปรียบกับผิวพรรณที่งดงามของสตรี และยังแฝงนัยว่ากวียกย่องหญิงอันเป็นที่รักนั้นมีคุณค่าต่อกวีมาก เป็นสตรีที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง ในขณะเดียวกันเป็นที่น่าสังเกตว่ากวีมักจะเปรียบสตรีกับผ้าไหม ผ้าแพรซึ่งเป็นอาภรณ์ที่มีคุณค่า มีค่าราคาแพง ปงบอกถึงรสนิยมของผู้ครอบครองทั้งยังแสดงถึงสถานภาพทางสังคมทางเศรษฐกิจของผู้สวมใส่ทั้งยังชี้ให้เห็นว่าสตรีในล้านนนิยามแต่งกายให้งามด้วยอาภรณ์ที่มีค่าและหาได้ยาก กวีนำเอาอาภรณ์มาเปรียบเพื่อบ่งนัยว่าหญิงอันเป็นที่รักเป็นหญิงที่งดงาม สูงส่งด้วยคุณค่าและเป็นหญิงที่หายากดังอาภรณ์ที่กล่าวมกผลิตมาจากต่างเมือง ทั้งยังเป็นการแสดงความยกย่องสตรีชาวเมืองน่านที่มีความสามารถในทางการทอผ้าแสดงความเป็นสตรีที่ควรค่าแก่การเป็นคู่ครองด้วยการแสดงออกทางผืนผ้าที่สตรีต้องทอขึ้นมาเพื่อใช้ในครัวเรือน และเครื่องแต่งกายของสตรีเองคือผ้าชิ้น กวีเข้าใจในค่านิยมและคุณสมบัติพื้นฐานของการเลือกคู่ครองนำเข้ามากล่าวในนัยเปรียบสตรีเกี่ยวกับผ้าเพราะผืนผ้านอกจากจะเป็นเครื่องนุ่งห่มยังเป็นเครื่องบ่งบอกฐานะของผู้สวมใส่ด้วย

4. การเปรียบเทียบผู้หญิงกับความสัมพันธ์ในสังคม

จากบทชอและคร่าวใช้ทั้ง 9 ส่วนวน กวีใช้การเปรียบเทียบผู้หญิงที่รักกับความสัมพันธ์ในสังคมที่ชี้ให้เห็นถึงการวางตำแหน่งของผู้หญิงที่ตนเองรักไว้ในบทบาทใด ฐานะใด ผ่านการเปรียบ 2 ประเภท คือ เปรียบกับอายุของผู้หญิง มักใช้คำว่าน้อง น้องจั้น อื่นายน้องรัก น้องหล้า น้องแก้ว น้องเหินา แม่นางน้อง ไข่ น้องน้อย และนายน้องเหินา ตีความได้ว่ากวีใช้เปรียบกับผู้หญิงที่รักเพื่อเป็นการให้เกียรติ ยกย่องใน ฐานะที่เป็นน้องทั้งยังแฝงนัยว่าผู้หญิงเป็นผู้ที่น่ารัก น่าทะนุถนอม กวีมีแนวคิดว่าการวางตำแหน่งของ หญิงนั้นให้มีอายุน้อยกว่ากวีและยังเป็นการบอกถึงแนวคิดของกวีมองหญิงเป็นน้องที่น่ารักเป็นหญิงที่ควร ค่าแก่การทะนุถนอม ส่วนอีกประเภท คือ เปรียบผู้หญิงกับบทบาทและหน้าที่ของภรรยา ได้รับอิทธิพลมา จากความเชื่อเกี่ยวกับนางแก้วที่มีความรักภักดีกับสามีทำหน้าที่ของภรรยาอย่างไม่บกพร่อง และการที่ สตรีจะถูกเลือกไปเป็นภรรยาที่จะมีการพิจารณาทั้งรูปลักษณ์ภายนอกจิตใจ โดยกล่าวถึงลักษณะของ หญิงที่ดีและไม่ดี ลักษณะหญิงที่ดี คือเป็นคนพูดจาอ่อนหวาน ไพเราะ รมัถระวังการพูดจาเพื่อไม่ให้ชีวิต คู่ต้องเดือดร้อน รู้จักปรนนิบัติเอาใจสามี เคารพยำเกรงสามีดุจนางมัทรีปฏิบัติต่อพระเวสสันดร รู้จักเก็บ หอมรมริบทรัพย์ที่หามาได้ รู้หน้าที่ของศรีภรรยาคือ หมั่นประกอบกิจการงานหน้าที่ให้เรียบร้อย รักและ ห่วงใยสามีเหมือนมารดารักบุตร มีความเมตตากรุณาต่อข้าทาสบริวาร และเอื้อเฟื้อแก่ญาติสามี ไม่เป็นคน โกรธง่าย ไม่เอาใจออกห่างสามี จึงจะถือว่าเป็นสตรีที่ควรค่าแก่การเลือกมาเป็นคู่ครอง จากคตินิยมของ ชาวล้านนาแต่อดีตที่สร้างภาพให้ผู้หญิงมีความงดงามบอบบางน่าทะนุถนอมกวีจึงเลือกที่จะนำเอาสตรีไป เปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความงามตามอุดมคติตามคตินิยมของล้านนาที่ถือว่าเป็นความ งามที่งามที่สุดสมบูรณ์ที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

วิธีคิดและการเปรียบเทียบผู้หญิงใน คร่าว ชอ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอยู่ของกวี กับธรรมชาติ ความเชื่อทางศาสนา คตินิยม และความสัมพันธ์ในสังคมนั้น ส่งผลให้วิธีคิดของกวี หลากหลายทั้งทำให้เห็นภาพของผู้หญิงที่กวีรักชื่นชมอย่างชัดเจน นัยเปรียบเทียบจากคร่าวและชอเป็น การเปรียบที่สะท้อนวิธีคิดของกวีที่นำเอาสิ่งใกล้เคียงเข้ามาเปรียบกับผู้หญิงเพื่อชี้ให้เห็นว่าแม้ว่าจะเปรียบ ผู้หญิงกับสิ่งใด ยังยกย่องและให้เกียรติผู้หญิงทั้งยังไม่มีการเปรียบผู้หญิงไปในเรื่องเพศที่ล่อแหลม แต่เปรียบผู้หญิงเป็นสิ่งบอบบาง ที่น่ารัก น่าทะนุถนอม ในการใช้คำเปรียบกวีใช้กลุ่มคำเปรียบผู้หญิงกับ ธรรมชาติยังสะท้อนให้เห็นถึงคตินิยมของผู้ชายที่สะท้อนออกมาทางความคิดของกวีที่มองเห็นคุณค่าของ ผู้หญิงด้วยสอดคล้องกับ บุญยงค์ เกศเทศ (2532, น. 62) ที่ศึกษาถึงสถานภาพสตรีไทยได้กล่าวถึงคตินิยม ด้านรูปสมบัติของสังคมไทยในอดีตได้สร้างภาพในด้านรูปร่างลักษณะของสตรีให้มีความงดงามบอบบางอัน ควรแก่การทะนุถนอมของบุรุษ โดยเฉพาะในวรรณคดี กวีจะพรรณนารูปลักษณ์ของสตรีในเกือบทุกส่วน ของร่างกาย มีการเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นได้ประจักษ์และเป็นที่ยอมรับแพร่หลายของคนทั่วไป ทั้งนี้เพื่อแสดงถึงความงามในอุดมคติ อันถือว่าเป็นความงามเลิศสมบูรณ์ในบทคร่าวใช้และบทชอยังแสดง ความโดดเด่นของลักษณะโวหารการเปรียบ โดยใช้ความเปรียบที่เป็นการกล่าวโดยนัยหรือโดยอ้อมเพื่อสื่อ อารมณ์อันละเอียดอ่อนลึกซึ้ง (ทรงศักดิ์ ปรากฏวิวัฒนากุล, 2532, น. 188) สอดคล้องกับการศึกษา โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากวรรณกรรม ของ เรณู อรรถาเมศร์ (2528, น. 174) ที่กล่าวถึงการดึงเอา ธรรมชาติมาเป็นสำนวนในการเกี่ยวพาราสี ใช้เป็นคำเรียกแทนชื่อหญิงคนรักตลอดจนนำไปผูกความหมาย โดยนัย เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามรู้ซึ่งถึงความในใจของตน

ดังนั้นในการใช้คำเปรียบของกวีจึงสะท้อนถึงโวหารในการใช้คำเปรียบ การอุปมาว่าอุปมาอุปมัยมีบทบาทสำคัญในการอธิบายความเป็นจริงในชีวิตประจำวันและแม้แต่ในผลงานทางวิทยาศาสตร์ทั้งยังช่วยให้เราคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างสัมพันธ์กันและกัน เกิดผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบสำหรับบุคคลและสังคม มีความกังวลว่าบางครั้งสมมุติฐานทางเพศมีอิทธิพลต่อบทบาทที่แสดงออกอย่างลึกซึ้ง (Fitzgerald, 1993, p. 33, p. 130) การอุปมาต้องดูที่บริบท และเจตนา อย่างไรก็ตามหากใช้คำอุปมาในการสนทนา ยังต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมอัตลักษณ์ของความเป็นตัวตนอีกด้วย เสน่ห์ที่กวีเปรียบนัยผู้หญิงกับธรรมชาติในคร่าวใช้ กวีมีการกล่าวเปรียบกับธรรมชาติดังนี้

1. กวีเปรียบผู้หญิงกับดอกไม้ โดยนำเอาลักษณะของดอกไม้ตูมมาเปรียบสตรี ซึ่งให้เห็นถึงนัยแฝงว่าหญิงอันเป็นที่รักของกวีนั้นกำลังอยู่ในวัยแรกรุ่งดังดอกไม้ที่กำลังตูม โดยใช้คำเปรียบดังนี้

แม่บัวจี่จุ่ม หมายถึง ดอกบัวตูม ซึ่งมีนัยแฝงว่าสตรีผู้นั้นเป็นผู้หญิงที่อยู่ในวัยแรกรุ่งมีความน่ารักหรือกำลังอยู่ในวัยใส ยังแสดงให้เห็นว่าสตรีนั้นเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ เป็นตัวแทนแห่งความดี ดอกบัวแฝงความงดงามมีคุณค่า เป็นดอกไม้มงคล ชาวพุทธใช้ในการบูชา

จีดอแก้ว ดอกแก้วในล้านนามีความหมาย หมายถึงดอกพิกุลซึ่งแสดงให้เห็นถึงความงดงามอบบางและอ่อนหวานของสตรี ดอกแก้วจึงแฝงถึงความอบบางงดงาม ชาวสะอาดทั้งยังเป็นชื่อดอกไม้ที่คล้องจองกับคำว่าแก้วแหวนที่เป็นของมีค่าเป็นมงคลด้วย ทั้งนี้ยังสะท้อนถึงการที่สตรีนิยมนำดอกไม้มาประดับร่างกายให้งดงาม นอกจากนี้แล้วการนำเอาดอกไม้มาเป็นคำสรรพนามสำหรับสตรียังให้ความหมายในแง่ของความงามในด้านรูปสมบัติอีกด้วย ทั้งนี้พิจารณาจากธรรมชาติของดอกไม้ที่มีความงามและกลิ่นหอมซึ่งกวีมักจะนำเอาธรรมชาตินี้มาเปรียบเทียบสตรีเสมอ และการนำเอาลักษณะต่าง ๆ ของดอกไม้โดยเฉพาะดอกตูม หรือแรกแย้ม เช่น กลุ่มคำ แม่บัวจี่จุ่ม จีดอแก้ว สะท้อนให้เห็นถึงวัยของสตรีนั้น ๆ ด้วย ว่าเป็นผู้ที่อยู่ในวัยแรกรุ่ง กล่าวคือ มีอายุประมาณ 15-16 ปี ซึ่งชาวล้านนาเรียกว่า “สาวจี่” ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า กลุ่มคำเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงวัยของสตรีให้สอดคล้องกับการพรรณนาความงามสตรีของกวีด้วย ทั้งยังชี้ให้เห็นว่าสตรีเป็นผู้งดงามบริสุทธิ์ ดุจดอกบัวที่งดงามควรค่าแก่การบูชาด้วย (ศิริรัตน์ อาศนะ, 2529, น. 187)

2. กวีเปรียบหญิงกับดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เมฆหมอกกวีนำเอาธรรมชาติรอบตัวมาเปรียบกับแสงของดวงอาทิตย์ แสงของดวงจันทร์ แสงของดวงดาว ความอ่อนช้อยของหมู่เมฆ ความชุ่มชื้นของเมฆหมอกที่หยาดหยดอ้อยอิ่ง เพื่อชี้ให้เห็นว่าสตรีมีความงดงามเปี่ยมด้วยคุณค่าทั้งยังอบอุ่นดังแสงดวงอาทิตย์ ชุ่มชื้นใจเมื่อแลเห็น ทั้งนี้กวีนำเอาแสงสว่างของพระจันทร์มาใช้แทนชื่อของสตรีและใช้ในการเปรียบเทียบ แต่ถ้าพิจารณาถึงการพรรณนาเปรียบเทียบความงามแล้วจะพบว่า กวีมักเปรียบเทียบสตรีที่ผุดผ่องและเกลี้ยงเกลา กับแสงของพระจันทร์เสมอ ดังนั้นเมื่อกวีนำเอาแสงสว่างของพระจันทร์มาเป็นคำแทนชื่อสตรี น่าจะหมายถึง นางผู้มีผิวพรรณผุดผ่องเกลี้ยงเกลาด้วยเช่นกัน (ศิริรัตน์ อาศนะ, 2529, น. 188) ดังกลุ่มคำ แสงเดือนบ่าง แม่จันแปงมน แสงเดือนบาลส่องฟ้า จันเป็งมน แสงเดือนมน ปรากฏใน

บทคร่าวใช้

“ปีหันใส่น้อง เมืองยมแต่งกาย ส่วนตัวแห่งจาย
ปอตกลั้ง รูปปร่างขาวแดง เหมือนแสงเดือนบ่าง
(ผิวพรรณ) มีสีคิงบางร่างก้อม”

(คร่าวใช้อินทอง)

เก็บความ

พี่ได้เห็นน้องแต่งกายงดงามพี่เลยตะลึง เพราะ
รูปปร่างน้องมีราศี ผิวพรรณน้องดังแสงของ
พระจันทร์

ทั้งนี้กลุ่มคำ “จันต้นผ้า” เป็นกลุ่มคำที่นำเอาการเคลื่อนที่ของพระจันทร์ที่เคลื่อนผ่านกลุ่มเมฆมาใช้เป็นคำเปรียบสตรี นอกจากจะแฝงความหมายในแง่ของความงามและความผุดผ่องของผิวพรรณแล้ว น่าจะแสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวที่นุ่มนวลของสตรีด้วย ทั้งนี้พิจารณาจากการเคลื่อนที่ของพระจันทร์ที่เคลื่อนผ่านกลุ่มเมฆอย่างช้าๆ และนอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าสตรีนั้นเป็นผู้ที่มีชีวิตชีวาเคลื่อนไหวอยู่เสมอ และไม่มีสิ่งใดมาบดบังความงามของนางได้ (ศิริรัตน์ อาศนะ, 2529, น. 189) ปรากฏใน คร่าวบ่าวใส่สาว

บทคร่าวใช้
“ได้อู้อ่ากัน กับจันต้นผ้า (ผิวผุดผ่อง)
ใจจายตีมากนัก หัวใจแห่งจาย บ่อมายความรัก
เพราะหวังร่วมสร้างกับญิง”
(คร่าวบ่าวใส่สาว)

เก็บความ
ได้พูดกันกับน้องนางผู้เปรียบเหมือนดวงจันทร์
ที่กำลังลอยโผล่พ้นเมฆ ด้วยหัวใจของพี่ไม่
คลายความรักเพราะหวังร่วมรักกับน้อง

และในบทขอล่องน่านโดยกวี คือ พ่อครูคำผาย ได้บรรยายถึงดอกไม้หลายชนิด และกล่าวถึงสตรีว่าเปรียบกับลักษณะของดอกไม้ จากดอกตูม เป็นช่อเป็นพวง กล่าวถึงลักษณะที่นำเอาดอกไม้มากรองเป็นพวงมาลัย หรือการนำเอาดอกไม้ต่างชนิดมาซ้อนกันในหมู่ดอกไม้ที่กวีนำเอาคำมาเปรียบ ในการเปรียบสตรีกับดอกไม้ยังได้นำเอาความอ่อนไหวและการแกว่งไกวของดอกไม้มาเปรียบอีกด้วย

ในการเปรียบยังได้สะท้อนความงามของธรรมชาติเพราะการที่กวีดึงเอาส่วนงดงามที่สุดของต้นไม้ ออกมาแสดงถึงความงามที่สุดของต้นไม้และของธรรมชาติ ได้แก่

1. เปรียบกับดอกไม้ที่มีลักษณะดอกตูม กวีนำเอาลักษณะของดอกไม้ที่กำลังตูมโดยใช้คำว่า “จี” ได้แก่

บทขอ
“ได้เป็นแม่นาคแต่ตักหน้า จะริร่าพันโดยกันสักหน่อย
ปละหื้อหมองก้อยยังต่ำก้อย เจ้าจีดอกสร้อย
(บอบบางน่าทะนุถนอม) จะขึ้นวังล่องวัง”
(พญาเก้าเผือก : บทที่ 18)

เก็บความ
ได้เป็นแม่นาคจักขอรำพันไปสักหน่อย ไม่ได้
ทอดทิ้งให้หม่นหมอง นางผู้เปรียบเหมือน
สร้อยที่ทำจากดอกไม้แรกแย้ม

จะพบว่ากวีเปรียบสตรีกับเจ้าจีดอกสร้อย เจ้าจีเอ็งใต้ เจ้าจีดอกแก้ว กวีเปรียบสตรีกับดอกสร้อยตีความได้ว่า สตรีเปรียบกับดอกตูมของดอกไม้ที่ถูกนำมาประดิษฐ์ให้เป็นสร้อยหรือพวงมาลัย ซึ่งเห็นว่าสตรีนั้นงดงามราวกับดอกไม้ที่กำลังตูม และสตรีอยู่ในวัยรุ่น เจ้าจีเอ็งใต้ จี หมายถึงดอกไม้ตูม ดอกเอื้องหรือดอกกล้วยไม้ ตีความได้ว่าสตรีนั้นเป็นดอกกล้วยไม้ที่กำลังตูมแรกแย้มหรือชี้ให้เห็นว่าสตรีนั้นอยู่ในวัยแรกรุ่งงดงาม แม่จีดอกแก้ว ดอกแก้ว หรือดอกพิกุล ซึ่งเห็นว่าสตรีนั้นเป็นผู้ที่บอบบางและมีกลิ่นกายที่หอมด้วย ทั้งยังนำเอาลักษณะดอกไม้ที่ตูมเพื่อชี้ให้เห็นว่าสตรีนั้นเป็นสาวแรกรุ่ง มีความงดงามสดใสและบอบบาง

2. เปรียบลักษณะของดอกไม้ที่เป็นดอก เป็นพวง เป็นช่อ ได้แก่

บทขอ
“จะเอนปากทักแม่เจ้าดวงจำปี (ผิว)
ขึ้นเรือนตีวันนี้ว่าอัน
ก็จะถามสักคำคนงามอื่น้อง”
(ขอขึ้นบ้านใหม่ : บทที่ 19)

เก็บความ
จะออกปากทักทายนางผู้มีความงดงามเหมือน
ดอกจำปีวันนี้มาขึ้นบ้านใหม่จึงอยากถามน้อง
สักคำนะน้อง

บทขอ

“ว่าเทียนสังฆะตอบคุณหยั่งหา
แม่ดวงจำปา(ผิว) บอกรมาน้อยเจ้า
ก้อยฟังเทอะนายสีกายหมาเต้า
ว่าจะถามเจ้าก้อยไซคำมา”

(ดาปอวยบวชพระ : บทที่ 44)

เก็บความ

นางผู้มีความงดงาม(ผิว,กลิ่น)ดั่งดอกจำปา
ขอให้น้องบอกพี่มาเทียนสังฆะตอบแทนคุณ
อะไรนะให้น้องผู้มีผิว ขาวนวลดูกายของ
แดงโมพี่จะถามน้องอีก

จากบทขอที่ยกมาข้างต้นพบว่ากวีใช้คำเปรียบว่า แม่ดวงจำปา ดีความได้ว่า กวีมองว่าผิวของสตรีมีความงามเป็นที่นิยมของผู้ชายล้านนาคือ ผิวขาวเหลือง ซึ่งให้เห็นว่าสตรีมีผิวที่งดงามและมีกลิ่นหอม คนล้านนาว่ามีความเชื่อเกี่ยวกับดอกจำปาว่า มีดอกงาม กลิ่นหอม หอมมรรคญาณ หอมจงใจสู่พระนิพพานนิยมปลูกที่วัด ในคัมภีร์โลกุตมิไม่ให้ปลูกในบ้านต้องตัดก่อนที่จะมีความสูงเท่าตัวเรา แม้แต่ดอกที่ถูกเด็ดโดยชายหนุ่มก็อย่ารับมาดม เพราะผู้ชายลงอาคม ดอกจำปายังเป็นดอกไม้ชั้นสูงที่ใช้บูชาพระเจ้า (สนั่น ธรรมธิ, 2561) ความเชื่อพื้นบ้านล้านนายังเชื่อว่าดอกจุมปาหรือจำปานี้หญิงสาวนิยมเด็ดมาเสียบผม เมื่อเก็บดอกจำปาได้ ไม่ควรสูดดมกลิ่นหอมของดอกไม้ชิ้นทันที ยิ่งต้นจำปาที่ขึ้นอยู่ในวัดยิ่งไม่ควรดม แต่ถ้าต้องการดมกลิ่นดอกจำปาให้เอาดอกไม้ชิ้นเช็ดที่ผ้าถูก่อน เพื่อป้องกันคาถาที่อาจจะจะมีผู้ชายมาปลุกเสกคาถาใส่ไว้ได้เมื่อสูดดมไปเกิดไปถูกอาคมเข้าจริงจะทำให้คลั่งไคล้หลงไหลชายผู้นั้นได้ (คมเนตร เศรษฐพัฒน์วิช, 2546) และ เจ้าดวงจำปี, ดวงดอกไม้มาลัยจำปี มีนัยแสดงให้เห็นถึงความงามบอบบางน่าทะนุถนอม ความน่ารักสดใสของสตรีและชี้ให้เห็นถึงความงามของผิวสตรีดังกวีได้เปรียบสตรีกับดอกจำปาที่มีผิวเหลืองเต่งตึงดูกลีบดอกจำปา และขาวนวลดูสีกลีบดอกจำปีที่แฝงนัยว่าผิวสตรีมีทั้งขาวและขาวเหลืองแล้วยังแสดงให้เห็นว่าสตรีนั้นยังมีกลิ่นกายที่หอมด้วย

3. เปรียบโดยการนำเอาดอกไม้สองชนิดมาอยู่ซ้อนกัน ด้วยการใช้คำว่า “ซ้อน” ได้แก่

บทขอ

“สีตัวแห่ยังแปลว่าหยั่ง ขอถามสักคำคนงามต่างบ้าน
แม่แหนซ้อนใบแม่บัวซ้อนบ้าน (พลีไหว,บอบบาง)
จะไปกลัวไปหย้านแม่ฮ่างคนงาม”

(ดาวดั่งสี : บทที่ 38)

เก็บความ

สีตัวแห่แปลว่าอะไร ขอถามคนสวย ต่าง
หมู่บ้านนางผู้เหมือนต้นแหนที่ ลอยอยู่เหนือน้ำ
นางผู้เหมือนดอกบัวซ้อนกับดอกบัวสาย

จากบทขอล่องน่าน คำเปรียบ แม่แหนซ้อนใบแม่บัวซ้อนบ้าน เจ้าแหนซ้อนบัว กวีนำเอาคำว่า ซ้อนมาเพื่อบอกลักษณะของสตรีที่มีความอ่อนไหว พลีไหว ดูจแหน แห่น (แหน ห นำ น ชื่อพรรณไม้ล้มลุกน้ำหลายชนิด ลอยอยู่ตามน้ำนิ่ง ๆ) ยามเมื่อถูกกระแสน้ำพัดพาไป ทั้งยังนำเอาลักษณะของแหนมาซ้อนเข้ากับดอกบ้าน หรือดอกบัวสาย ก้านใบและก้านดอกอ่อนไม่มีหนาม ใบลอยอยู่บนผิวน้ำ ดอกสีม่วงอ่อน ซึ่งให้เห็นว่าสตรีมีความงดงามอ่อนไหว พลีไหวไปตามกระแสน้ำ เป็นการบอกลักษณะสตรีว่าอ่อนโยน และมีท่วงท่าที่งดงาม

ในบทขอล่องน่านที่กวีได้กล่าวถึงการเปรียบหญิงกับดอกไม้ยังได้นำเอาการเกาะเกี่ยวกับต้นไม้ของต้นดอกเอื้อง (กล้วยไม้) มาเปรียบกับสตรีที่ เป็นสัญลักษณ์แทนนางอันเป็นที่รักและแสดงให้เห็นถึงความคิดของกวีที่นำดอกเอื้องมาเปรียบกับสตรี เพราะมองว่าสตรีมีความงดงามตามธรรมชาติดังเช่นดอกเอื้องที่แม้จะเติบโตได้ในป่าแต่เมื่อแตกดอกออกช่อแล้วงดงามเหลือบรรยาย ได้แก่

บทขอ

“เกิดมาลีบชาติฉลาดเฉลียว
เกิดมาชาติเดียวตรัสรู้ไปได้
จะถามคนงาม แม่เอื้องย้อยไม้ (งดงามมีคุณค่า)
ไซ้บอกพี่ให้.....ลายกำ”

(พุทธประวัติ : บทที่ 31)

เก็บความ

เกิดมาได้ลีบชาติมีความเฉลียวฉลาด หากเกิดมา
เพียง ชาติเดียวก็ตรัสรู้ไม่ได้ จึงอยากถามนางผู้มี
ความอ่อนช้อย งดงามเหมือนช่อดอกกล้วยไม้ที่
ย้อยจากคาคบไม้ ขอน้องจงบอกพี่ด้วย

จากตัวอย่างกวีนำเอาดอกไม้มาเป็นสัญลักษณ์และตัวแทนสตรีด้วยกลุ่มคำต่าง ๆ เช่น แม่สร้อย ดอกไม้ แม่ปานช่อนบัว แม่เอื้องย้อยไม้ ตีความได้ว่ากวีกำลังคิดถึงลักษณะ ความงามของดอกไม้ทั้งที่เป็นดอก เป็นช่อ หรือถูกประดิษฐ์ขึ้นมา และกลิ่นหอมของดอกไม้เพื่อชี้ให้เห็นความงามของสตรี การนำมาเปรียบกับความงามของสตรีเพื่อชี้ให้เห็นว่าสตรีนั้นมีคุณสมบัติ รูปลักษณ์ตรงตามคตินิยมของคนในยุคนั้นสมัยนั้นทั้งยังเน้นย้ำให้เห็นถึงความงามของสตรีมากยิ่งขึ้นหากดอกไม้ที่นำมาประดิษฐ์ ร้อยเป็นพวงมาลัย ยิ่งชี้ให้เห็นภาพความงามของสตรีนั้นชัดเจนยิ่งขึ้น กวียังนำดอกบัวมาเปรียบกับสตรีอันเป็นที่รัก ยังแฝงนัยยะด้วยว่าสตรีนั้นมีความดีที่ขบถ งดงามทั้งภายนอกคือร่างกายและจิตใจ เพราะดอกบัวเป็นดอกไม้ที่ใช้ในการบูชาพระ ถวายพระเป็นดอกไม้ที่บริสุทธิ์ ภาพที่กวีกล่าวถึงสตรีจึงกล่าวว่าเป็นผู้หญิงบริสุทธิ์และเป็นผู้หญิงที่ดีด้วย

และการเปรียบหญิงกับผลไม้ กวีได้นำเอาส่วนประกอบของผลไม้มาเปรียบกับสตรี จากการศึกษาพบว่ากวีมักพรรณนาถึงสตรีโดยเปรียบสตรีว่าเป็นดังดวงใจ เป็นยอดดวงใจของตนเหมือนกับเนื้อส่วนกลางของแตงโม ได้แก่

บทขอ

“ว่าแก่นหนที่ตัดต้นนั้นเล่า
ไผ่เก็บเผื่อไว้ตั้งใด
หล่อนว่าแก่นตัดยังแก่นถ้วนสอง
จะถาม นายมอน นายมอนหมาเต้า” (ผิว, ริมฝีปาก)

(พุทธประวัติ : บทที่ 17)

เก็บความ

ไซ้ฟองแรกนั้นใครเป็นคนเก็บรักษาและไซ้
ฟองที่สอง จึงอยากถามนางผู้เป็นใจกลางของ
หัวใจ นางผู้เป็นเหมือนใจกลางของแตงโม
(หัวใจ)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่ากวีนำเอาลักษณะของผลไม้ ได้แก่ แตงโมและลูกสะบ้า มาเปรียบกับสตรีทั้งลักษณะของแตงโมที่มีความชุ่มฉ่ำ อวบอ้อม เต่งตึง ชี้ให้เห็นว่าสตรีอาจจะเป็นผู้ที่มีรูปร่างอวบอ้อม ผิวเต่งตึง อวบอืด ดังผลแตงโม และใจกลางของแตงโมที่เปรียบกับสตรีว่าเป็นยอดดวงใจของกวีเอง และยังแสดงให้เห็นว่าสตรีอาจมีริมฝีปากที่แดงดุจสีแดงของเนื้อแตงโมด้วย

ดังปรากฏในคร่าวหงส์หิน ตอนกวีพรรณนาความงามของมุขุตีว่า “คิ้วโก่งค้อม แวดล้อมตาขำ เกษานิลดำ เหมือนแสงแก้วเข้า ริมปากแดงอ่อน เหมือนมอนหมาเต้า สุกแดงดีเลิศล้ำ เหมือนกนิรี เดิน เที้ยวฝั่งน้ำ เกาะฝั่งถ้ำทรายธาร” นั่นคือ เธอผู้นี้มีคิ้วโก่งค้อม รอบตาดำขลับ มีผมหาดสนิท ดั่งนิลตะโก มีริมฝีปากแดง ดุจเนื้อแตงโมที่สุกงอม นางสวยงามประหนึ่งนางกนิรีที่ริมหาดทราย มีปากแดงจึงเป็นลักษณะของหญิงที่เชื่อว่างาม ริมฝีปากของหญิงสาวที่สวยมักจะแดงเหมือนผลด่ำถึงสุก เป็นการเปรียบเทียบแบบคนไทยภาคกลาง สำหรับคนล้านนาเปรียบเทียบกับเนื้อในของแตงโมที่สุกงอมแล้ว ริมฝีปากแดงปรากฏในเบญจกัลยาณี ที่เป็นคุณสมบัติของนางวิสาขา ว่า ริมฝีปากของหญิงมีบุญญาธิการ ต้องเป็นสีแดงงดงาม การที่กวีนำเอาผลไม้มาเปรียบกับสตรีชี้ให้เห็นว่าในสังคมล้านนาทั้งคนและธรรมชาติต่างเกื้อกูลซึ่งกัน และกันและมีความสัมพันธ์กัน (มณี พะยอมยงค์ และ นรินทร์ชัย พัฒนวงศา, 2527, น. 162)

การเปรียบเทียบกับดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ท้องฟ้า หมอก กวีได้นำเอาธรรมชาติรอบตัว มาเปรียบสตรีโดยได้นำเอาความโดดเด่นของสิ่งที่อยู่รอบตัวมามาใช้ประโยชน์ เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ ของเมืองน่านล้วนแล้วแต่เป็นหุบเขาที่ถูกโอบล้อมด้วยเทือกเขา ภูเขาอยู่ทุกด้านก่อให้เกิดความงดงามตาม สภาพภูมิศาสตร์ กวีได้นำเอาความสว่าง ความร้อนแรงของแสงดวงอาทิตย์ ความสว่างสดใสของดวงจันทร์ ความสุขสภาวะของดวงดาวท่ามกลางคำคืนที่มีมิติราวกับปูลาดทาไปด้วยกำมะหยี่สีดำสนิท มีดวงดาวส่งแสงระยิบระยับนับไม่ถ้วน ท้องฟ้าที่หมดจดสดใสไร้เมฆหมอก รวมถึงเมฆหมอกที่ปกคลุมใน ยามรุ่งอรุณ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. นางผู้มีความผูกพันดังแสงจันทร์ที่ไหลพันหมู่เมฆในบทรบชุดาวตั้งสี่

บทขอ

“หัวโหมงมโน่งว่าหัวหวาน
หัวหวานหวานหัวหยิ่งจาเจ้า
จุงฟังเทอะนายแม่จันต์ผ้า (ผิว)
อันน่องกับข้าแสงไฟแสงมัน”

(ดาวตั้งสี่ : บทที่ 66)

เก็บความ

หัวโหมงมโน่งตอบว่าหัวหวานหากว่าหากว่า
หัวหวานๆหัวอะไรหรือน่องค่อยฟังเถิดนะนาง
ผู้เปรียบเหมือนดวงจันทร์ที่กำลังต้นเมฆ
(ไหลพันเมฆ)

2. เปรียบกับแสงนวลของดวงจันทร์ในคืนพระจันทร์เต็มดวง

บทขอ

“อยู่โดยกันมาหยิ่งมาทุกซ์มาจัน
เจ้าแสงเดือนมน (ผิว) ฮ้องบ่เป็นให้
เพราะมัลลิกาเมียแปงน่องให้
เขาบ่าเอาใจใส่นี้ก็ยังมีแก”

(เต้ใจยาโม : บทที่ 9)

เก็บความ

อยู่ด้วยกันมาทำไมถึงทุกซ์ยากนักนางผู้เปรียบ
เหมือนแก้วมณีที่ส่องสว่างดุจแสงพระจันทร์
เต็มดวงอาจจะเป็นเพราะ น่องมะลิกาเมีย รัก
น่องไม่ได้เอาใจใส่กระมัง

3. เปรียบสตรีกับดวงดาวกวีได้เปรียบสตรีกับแสงระยิบในยามคำคืนที่มีมิติดังท้องฟ้าถูกคลุมด้วย กำมะหยี่กลับมีแสงของดวงดาวที่ส่องระยิบระยับจับตาคือกลุ่มดาวลูกไก่ซึ่งทางล้านนาเรียกว่า ดาววี ได้แก่

บทขอ

“เอาเทอะน่องแม่ดวงจำปี
เจ้าแสงดาววี (ผิว) บ่ได้หยิ่งนอเจ้า
ปามะลิกาเมียแปงกู่เฝ้า
เข้าดงป่าเป่าหลายอย่างหลายอัน”

(เต้ใจยาโม : บทที่ 39)

เก็บความ

เอาเถิดน่องผู้มีความงดงามดังดอกจำปีนางผู้มี
ความงดงามเหมือนแสงของดาวลูกไก่ เรา
ไม่ได้อะไรเลยนะน่อง จึงพามะลิกาเมียรักเข้า
ป่า

4. เปรียบท้องฟ้า กวีเลือกเอาท้องฟ้ามาเปรียบด้วยการนำเอาลักษณะของท้องฟ้าในเวลาสะท้อน (สะท้อน) ในความหมายเป็นความสว่างสดใสของเรือนกายของสตรีดุจดังแสงแดดส่องมากระทบกาย

บทขอ

“ผ้าขาวผ้าแดงเอามาของต้นชัน
ความหมายมีหยิ่ง.....ไหลซ่อน
จะถามคนงามตัดตื้อน่อง
แม่ฟ้าสะท้อน (ผิว) ฮ้องผ้าขาวผ้าแดง”

(อานิสส์การบวช : บทที่ 60)

เก็บความ

ผ้าขาวผ้าแดงที่นำมารองชันล้วนแต่มี
ความหมายพื้จึงอยากถามน่อง นางผู้มีราศี
งดงามดุจแสงแดดกระทบกาย

5. เปรียบกับหมอก (ล้านนาเรียกเหมย) กวีเปรียบสตรีกับเหมย (เหมย) ด้วยว่าสตรีนั้นมีผิวเนื้อที่ละเอียดนิ่มนวล

บทขอ	เก็บความ
“จะไปนอนในตวยกันโล่งโง้ง จะไปสู่นผ้าหมอนอิงหมอนยาว จะว่าจะไต่แสงเดือนน้องสาว แม่หมอกปล่อมดาว แม่เหมยปล่อมผ้า”(ผิว) (ขอเกี่ยว-ชอลาม : บทที่ 29)	ที่จะเข้าไปนอนกับน้องทั้งเบียดในผ้าหมกกับน้อง แสงเดือนนางผู้เปรียบเหมือนดวงดาวที่แทรก ตัวอยู่ในกลุ่มเมฆนางผู้มีผิวเนื้อละเอียดนิ่มนวล เปรียบเหมือนน้ำค้างที่แทรกตัวอยู่ในกลุ่มเมฆ

ในการเปรียบกับดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว หมอกกวีได้นำเอาลักษณะเด่นของธรรมชาตินั้นมาสร้างสรรค์สร้างคำขึ้นมาเพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงความงดงามอย่างที่สุดตามลักษณะธรรมชาติที่กวีได้นำมาเปรียบนั้น แสงแดด ความสว่างนวลของดวงจันทร์ในคืนวันเพ็ญ ความแพรวพราวของดวงดาวในคืนท้องฟ้ามีดั่งกำมะหยี่ ทั้งยังนำเอาความฉ่ำเย็นของหมอกเหมย (เหมย) กระแสน้ำมาเปรียบสตรีเหมือนเป็นการบอกอีกนัยว่าสตรีอันเป็นที่รักนั้นดุจดังเป็นน้ำทิพย์ชโลมใจให้กวีได้ชุ่มชื่นเบิกบานเมื่อเห็นหน้าอีก ด้วย กวีเปรียบสตรีกับดวงจันทร์ เป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงผิวของสตรีที่มีความงดงามน่าชื่นชมน่ามอง และแสดงให้เห็นว่าผิวของสตรีต้องตามลักษณะของเบญจกัลยาณีคือมีผิวที่งดงามขาวเหลืองดั่งแสงของพระจันทร์ แต่ในบทขอเรื่อง หมาขนคำ กวีกลับเปรียบสตรีกับแสงแดด เปลวแดดที่สะท้อนเป็นเปลวแดดระริกในยามร้อนระอุ กล่าวว่

บทขอ	เก็บความ
“ว่าหมาขนคำปามานมีต้อง เจ้าเปวแดดต้อง(ผิว) กลัวลายปตี จวบ้านจวเมืองจะเล่าหน้าจวขวัญ จัดเป็นขบวนตัดตีว่าอี่” (หมาขนคำ : บทที่ 15)	หมาขนคำมีท้องนางผู้เปรียบเหมือน แสงอาทิตย์ตกกระทบพีเกรงว่าจะเป็นที่รำลือ ของพวกชาวบ้าน

การเปรียบว่านางมีรูปโฉมเหมือนแสงอาทิตย์นี้ นับเป็นการใช้ลักษณะความเปรียบที่มีลักษณะแปลกออกไป เพราะตามปกติแล้วทั้งในวรรณคดีไทยและวรรณคดีล้านนานิยมเปรียบความงามของหญิงว่าเหมือนพระจันทร์ (มะลิวัลย์ บุรณพัฒนา, 2539, น. 76)

ดังจะเห็นได้ว่าคำอุปมาเปรียบเทียบมีมากมายในการนำเสนอของการสื่อซึ่งคำอุปมาให้เห็นภาพนั้นเป็น "ภาพประกอบ" ในการอธิบายบางประเด็นทางวัฒนธรรม (Fitzgerald, 1993, p.213) และวิธีคิดของกวีผู้สร้างสรรค์งานซึ่งดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่งดงามและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่มีวัฒนธรรมเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ กวีจึงมักนำเอาธรรมชาติที่เห็น หรือสัมผัสแล้วมองว่าสวยงามประกอบความเชื่อในความงามตามอุดมคติตามสมัยนิยมมาเปรียบกับผู้หญิงเพื่อชี้ให้เห็นความงามตามอุดมคติ เส้นที่ของผู้หญิงกับความงามอย่างธรรมชาติที่นำมาเปรียบทั้งดอกไม้ พืช ดวงดาว ดวงจันทร์ หมอก เหมย เพื่อเน้นย้ำให้เห็นว่าความงาม ความมีเสน่ห์ของผู้หญิงกับธรรมชาตินั้นมีความสอดคล้องเกี่ยวเนื่องกันทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่ากวีนำเอาสิ่งใกล้ตัว รอบตัวนั้นมาตอบสนองทั้งในแง่ของการใช้ชีวิตและการจรจโรงใจโดยผ่านงานของกวีนั่นเอง

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาคร่าวใช้ ทั้ง 9 เรื่องของกวีพื้นบ้าน และบทชอล่องน่านของพ่อครูคำผาย นุบึง เกิดความรู้ ความเข้าใจนัยการเปรียบผู้หญิงตามความคิดผู้ชายผ่าน คร่าว ซอ ผ่านกวีที่นำเอาความงดงามอ่อนช้อย สดใสของดอกไม้ เมฆหมอก ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ มาเปรียบโดยใช้ลักษณะอันโดดเด่นมาเปรียบกับสตรีด้วยแฝงนัยในคำเปรียบในคร่าวใช้แฝงนัยว่าสตรีเป็นผู้ทำให้กวีชุ่มชื่นจิตใจ เอาส่วนที่งดงามสื่อความหมายได้เด่นชัดมาเปรียบกับสตรีเพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศและตกแต่งให้คร่าวใช้นั้นมีความงดงามด้านภาษา กวีได้สรรหาคำอันประณีตเพื่อสร้างบรรยากาศให้แก่ผู้รับสารนี้อยู่ในความรู้สึกคล้ายตามกวีทั้งนี้การอุปมาของตัวตนผู้หญิงดูเหมือนจะมีการเปลี่ยนแปลงในการระบุตัวตนของผู้หญิงอย่างมีนัยสำคัญด้วย

ข้อเสนอแนะ

ทำการศึกษางานอื่น ๆ ของภาคเหนือ นำมาเปรียบเทียบกับวิธีคิด การเปรียบผู้หญิงของภาคอีสานและน่านบท คร่าว ซอ มาสอนในโรงเรียนในฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- คมเนตร เชษฐพัฒนวนิช. (2546). *ความเชื่อพื้นบ้านล้านนา*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒนากุล. (2551). *มรดกวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒนากุล. (2532). *การศึกษาเปรียบเทียบคำอุปมาอุปไมยสาวล้านนา และผญาเกี่ยวอีสาน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- มณี พะยอมยงค์ และ นรินทร์ชัย พัฒนวงศา. (2527). *วิถีชีวิตและค่านิยมของชาวลานนาไทย*. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์และคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มะลิวัลย์ บูรณพัฒนา. (2539). บทชมโฉมในวรรณคดีไทย-ล้านนา. *มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*, 13(2), 76.
- เรณู อรรถาเมศร์. (2528). *โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากวรรณกรรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร).
- ศิริรัตน์ อาศนะ. (2529). *สตรีในวรรณกรรมล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร).
- สนั่น ธรรมธิ. (2561). *ดอกไม้ล้านนา : ศรัทธาและความหมาย*. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2547). *พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Fitzgerald, T. K. (1993). *Metaphors of Identity: a culture-communication dialogue*. New York: State University of New York Press.

